

Att undervisa i mänskliga rättigheter

Att undervisa i mänskliga rättigheter är viktigt, men svårt. Det är ett ämne som kan väcka tankar och känslor hos eleverna som de kan sakna kunskap och resurser att hantera. Här kan du läsa mer om hur man med utgångspunkt i den resursstärkande undervisningsmetoden kan undervisa i mänskliga rättigheter.

Den resursstärkande undervisningsmetoden

Den resursstärkande undervisningsmetoden är utvecklad av Hajar Alsaidan, skolkurator som länge arbetat med skolutveckling. Metoden vilar på socialpedagogiska och frigörelsepedagogiska grunder och är en konkretiserad sammanfattning av redan befintlig forskning i ovanstående fält. Den är beprövad genom Rädda Barnens verksamheter och har visat på goda resultat. Metoden beskrivs fylligare i ett material som har tagits fram inom ramen för Göteborgs grundskoleförvaltning, Tålamodets pedagogik, i kapitlet "Den resursstärkande undervisningsmetoden". Nedan kan du ta del av förslag på lektionsupplägg och vidare läsning.

Det som kännetecknar den resursstärkande undervisningsmetoden är att livets stora fenomen bryts ner till roliga, utmanande, spännande, och underhållande lärandemoment. De är med fördel korta, visuella och verklighetsförankrade. Det är en metod som värnar det lekfulla och lättsinnade sättet att ta till sig stora och viktiga frågor.

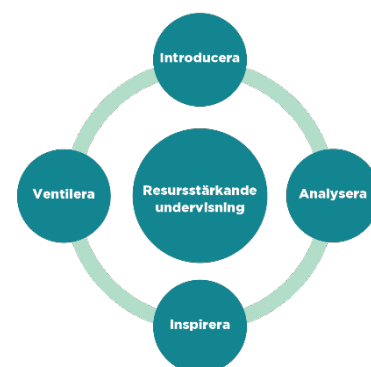
Modellen består av fyra steg

Introducera: Presentera informationen, temat och sätt ramarna

Analysera: Uppmuntra till resonemang, och till att se saker från olika perspektiv

Inspirera: Uppmana till agens

Ventilera: Ge eleverna utrymme att ventilera och reflektera över sina tankar.

Praktiska råd och exempel på undervisningsmaterial

Nedan presenteras ett antal praktiska råd och exempel på undervisningsmaterial som kan användas som inspirationskälla eller utgångspunkt för det lektionsinnehåll lärarna själv utvecklar.

Undervisningen blir ofta effektiv om den utgår från olika gemensamma upplevelser, som ett studiebesök eller en film. Upplevelsen skapar gemensamma referenser hos eleverna, vilket bidrar till att skapa en enad värdegrund. Men det är också ett kraftfullt och effektivt sätt som engagerar eleverna då de varit med om någonting och därmed också bildat känslor, uppfattningar och åsikter. Välj studiebesök eller filmer med utgångspunkt i de teman som faller under paraplybegreppet mänskliga rättigheter. Det kan vara filmer om fattigdom, utsatthet, migration, krig och så vidare.

Lektionsupplägg på tema frihet

Lektionen har temat "frihet" där fokus ligger på artikel 3 i FN:s deklaration om mänskliga rättigheter, *Var och en har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet*.

Undervisningen öppnas med en visning av en film om Nelson Mandelas liv. Läraren ställer frågan ”vad innebär frihet för dig?” för att ge eleverna en chans att reflektera och låta filmen sjunka in. Efter det skickas eleverna på rast för att få chansen att smälta frågan.

Efter rasten sätts eleverna i en ring och läraren ber om att få höra deras reflektioner om filmen. Sen ber läraren om att få höra deras svar om vad frihet är, och vad det är för just dem.

Läraren fångar upp intressanta infallsvinklar och använder dem för vidare fördjupning i ämnet.

Efter en stunds diskussion är det dags för värdegrundsövning. Läraren genomför heta stolen med eleverna och ställer värdegrundsfrågor med tydligt moraliska ansatser. Samt påståenden som eleverna ska ta ställning till, tex:

- Alla människor är födda fria
- Det är fel att staten inskränker en människas frihet genom att låsa in henne
- Män är friare än kvinnor

Slutligen delar läraren ut papper till eleverna och ber dem reflektera över dagens lektion. Läraren får in vissa reflektioner, och en hel del reflektioner väljer eleverna att behålla för sig själva. Lärarna påminner om att de och kuratorn finns här för vidare reflektion och dialog om temat. Därmed avslutas lektionen.

Exempel på värdegrundslekar

Variera gärna mellan lekarna från tillfälle till tillfälle. Men skapa gärna också ett återkommande mönster i vilka lekar som sker, så att eleverna kan känna sig trygga med metoden. Introducera ord som ”pass”, ”bryt” eller ”frys” och förklara för eleverna att när det blir för mycket kan de välja att dra sig ur en lek. Det är även viktigt att komma ihåg att syftet med denna typ av undervisning är att uppmäna till reflektion. Ta därför god tid till att diskutera varje frågeställning, även om det innebär färre frågor och därmed mer tid till diskussion. Tänk även på gränsen mellan integritet och lärande, vi skall inte tilldela eleven färdiga svar som denna tvingas att anta, utan vi skall i stället uppmuntra till fritt, kritiskt och reflektivt tänkande. Det är därför viktigt att inte vara utpekande eller utfrågande i sin retorik, utan tolerant och öppensinnad. Nedan följer exempel på lekar:

Heta stolen

Placera stolar i en ring. Läs upp ett påstående. De elever som håller med byter plats i ringen.

Sant eller falskt

Dela ut kort till eleverna med orden falskt på ena sidan och sant på andra sidan. Läs upp ett påstående och fråga om det är sant eller falskt. Eleverna vänder blad efter sitt tycke och håller upp sitt kort.

Höger och vänster

Markera golvet i klassrummet med tejp för att dela klassen på mitten. Läs sedan upp ett påstående. Elever som är för ställer sig åt vänster, medan elever som är emot ställer sig åt höger. Elever som verken är för eller emot ställer sig i mitten. Öppna sedan upp för diskussion.

Handen på hjärtat

Sätt eleverna i en ring och läs upp ett etiskt dilemma. De elever som lägger handen på hjärtat vill yttra sig om dilemman. Lyssna på deras svar och problematisera dem för vidare diskussion. Läs sedan upp nästa dilemma.

Fyll i personens identitet

Dela ut små kort med namn på personer till eleverna. Välj namnen omsorgsfullt på ett sätt som gör att de kan antyda något om identitet, kulturell och etisk bakgrund samt klass och socioekonomisk status. Du kan med fördel använda laddade smeknamn också som exempelvis, Fylle-Erik. Be eleverna sedan hypotetiskt beskriva personen utifrån hans namn. Efter elevernas reflektion skall du läsa upp det facit som tillhör kortet, där personens riktiga egenskaper står. Vidare skall ni tillsammans reflektera om de antaganden som gjordes och problematisera fördomar och förutfattade meningar innan ett nytt kort delas ut.

Vad hände sen

Läs upp ett oerhört kort etiskt dilemma för eleverna, som enbart visar en person med en konflikt i stånd att handla. Fråga sedan eleverna, vad hände sen, och låt de fylla i resten av dilemman. Reflektera sedan tillsammans över de fortsättningar de valde och varför. Reflektera även över de egenskaper de tillskriver personerna i dilemman genom sin fortsättning. Både utifrån beteenden, men också utifrån utseende, kultur, etnicitet mm.

Exempel: Hanna är ihop med Bille som kommer från Somalia. Hon skall just berätta det för sin pappa som hon vet hatar invandrare. Vad hände sen?

Fråga eleverna vem de tror att personerna i dilemman är. Vad de tycker, säger och gör. Samt vad som är viktigt för dem i just denna situation och varför.

Ord och begrepp

Dra ett kort på vilket det står ett starkt ord som tex etnicitet. Visa det för eleverna och börja sedan reflektera tillsammans kring ordet. Gör en tankekarta och lyft vad ordet betyder för eleverna. Använd ordet som ingång till vidare diskussion.

Exempel på reflektionsfrågor

Här finns exempel på reflektionsfrågor att använda i undervisningen av mänskliga rättigheter - exempelvis när utgångspunkten är en film, ett studiebesök eller en historisk händelse.

- Vad var det som hände i dilemman?
- Hur kommer det sig att X reagerade som hen gjorde?
- Vad tror ni är anledningen till att X sa/gjorde/tänkte sådär?
- Hur tror ni att X i dilemman mår?
- Hur är detta ett dilemma?
- Hade X kunnat göra på ett annorlunda sätt?
- Vad hade X för alternativ?
- Hade X något val, vad för val hade X?
- Vad tror ni att X går igenom?
- Vad tror ni triggade X?
- Vems ansvar är det att X gör som hen gör?
- Vem bär ansvaret för vad som händer i dilemman?

- Hur tror ni det kommer sig att vi människor tänker som vi gör?
- Var tror ni att våra värderingar kommer från?
- Ärver man sina värderingar eller skapar man dem själv?
- Är människan fri att tycka och tänka vad hon vill?
- Vad har samhället med X beteende att göra? Är det samhällets ansvar att X gör som hen gör?

Exempel på rollspel

Här finns exempel på rollspel som kan användas för att diskutera värdegrundsfrågor och mänskliga rättigheter.

1. Klassen har hamnat i en öde ö, och lär bli kvar där i många år. Därför måste en grundlag inrättas, vilken grundlag skapar klassen?
2. Klassen har fått 44 miljoner kronor att fördela till ”utsatta grupper vars mänskliga rättigheter kränks”. Pengarna skall fördelas till så många länder som möjligt. Hur fördelar klassen pengarna?
3. Klassen har befordrats från elever till skolläring. Nu skall de tillsammans lösa problemet med den ökade mobbningen som eleverna utsätter varandra för på sociala medier. Hur löser klassen frågan?
4. Det är val i Sverige och klassen delas in i ett antal grupper. Varje grupp skall skapa sitt eget parti. Syftet med de nya partierna skall vara att öka implementeringen av mänskliga rättigheter i Sverige. Vad skapar grupperna för partiprogram? Vilka frågor berör de?
5. I denna övning behöver du byggklossar. Klassen delas in i två grupper. Varje grupp skall samarbeta för att bygga ett torn. Men den ena gruppen skall få så bra förutsättningar som möjligt och den andra så dåliga förutsättningar som möjligt. Övningen skall illustrera hur klass, kön, etnicitet, hudfärg mm kan bidra till att människor behandlas olika. Det vi vill att eleverna skall lära sig är att dåliga livsval ibland beror på dåliga valmöjligheter.

Det är bara läraren som känner till övningens dolda syfte. Grupperna vet bara att de skall bygga varsitt torn.

Du börjar med att göra en orättvis fördelning av klossarna där den gynnade gruppen får fler klossar. Sen följer du följande steg

Du tar sedan klossar från den missgynnade gruppen och ger till den gynnade.

Sen bestämmer du att den missgynnade gruppen skall bygga om sitt torn.

Sen bestämmer du att de skall byta plats på sitt bygge.

Sen bestämmer du att de skall bygga på 1 minuts tid.

Sen bestämmer du att deras torn måste rivras, och därmed avslutas leken för att övergå i ett förtydligande av illustrationen och en diskussion.

Varje lek kan med fördel pågå i 15-20 minuter. Använd resten av lektionstiden till att reflektera över leken. Över elevernas roller, deras handlingar och icke-handlingar, samt om förutsättningarna i själva leken.

När lektionerna upplevs som betungande

Ibland upplever elever att denna typ av undervisning blir för känslig och svår att hantera. Därför är det viktigt att ofta känna in eleverna och fråga dem om deras upplevelser.

Om du har anledning att tro att en elev upplever att undervisningen är betungande skall du koppla ihop eleven med elevhälsoteamet. Prata gärna med eleven först och informera om din oro och att du ämnar ta kontakt med elevhälsoteamet.